

De dagopening: een deur naar betekenissen

Bram de Muynck

Samenvatting	Een artikel over de geschiedenis en de functie van de dagopening in het onderwijs.
Bronvermelding	Muynck, Bram de (2016). De dagopening: een deur naar betekenissen. In H. Vermeulen (red.), Gids, volg het spoor. Gouda: lectoraat Christelijk leraarschap.
Thema *	Leraar
Gebruik **	Hart
Plaatsingsdatum	2016
Gerelateerde artikelen	n.v.t.
Trefwoorden	Gebed, Bijbel, Bijbelse beeldvorming

* In het compendium wordt al het materiaal verdeeld over de acht thema's van christelijk leraarschap: *onderwijs, inspiratiebronnen, leraar, leerling, leerstof, didactiek, schoolteam, leidinggevend*.

** Het materiaal kan gebruikt worden als onderbouwing en visievorming (*hoofd*), bezinning en reflectie (*hart*) of biedt concrete handreikingen en voorbeelden (*handen*).

Dit materiaal is onderdeel van het compendium christelijk leraarschap dat samengesteld is door het lectoraat Christelijk leraarschap van Driestar hogeschool. Zie ook www.christelijkleraarschap.nl.

DE DAGOPENING: EEN DEUR NAAR BETEKENISSEN

Bram de Muynck

‘De dagopeningen, die zal ik het meest gaan missen’, zo zei pas een leraar Frans tegen mij die op het punt stond met pensioen te gaan. ‘Op die momenten had ik het meest intieme contact met de leerlingen. En ik had het gevoel dat ik ze iets mee kon geven.’ Deze leraar had kennelijk de gave de dagopening betekenisvol in te vullen. Voor velen is de voorbereiding van dat eerste moment van de dag een worsteling. Al was het maar omdat je weet hoe belangrijk de dagopening gevonden wordt in verband met de identiteit van de school. Wat jij naar voren brengt, doet ertoe. Hoe vul je de dagopening op een aansprekende manier? Zijn er praktische richtlijnen te geven voor het betekenisvol maken van de dagopening?

In deze bijdrage ga ik kort na wat de geschiedenis en functie is van de dagopening in het onderwijs en benoem ik de onderdelen ervan. Vervolgens bespreek ik wat het wil zeggen of iets betekenisvol is. Veel wat hier ter sprake komt, is vooral van toepassing op het voortgezet onderwijs, mbo of hbo. De basisprincipes zijn evenwel ook van toepassing op het basisonderwijs.

WAAROM EEN DAGOPENING?

Een school is geen kerk en toch heeft de dagopening iets weg van wat er in de kerk gebeurt. Dat is te begrijpen als we het bidden, lezen en zingen zien als behorend tot de wijding van het 'gewone' christelijke leven. In de dagopening komt tot uitdrukking dat we het schoolleven toewijden aan de Heere God, die ook op deze dag alle eer toekomt. Zo'n moment zou er ook kunnen zijn in een bedrijf, en toch is dat bij christelijke werkgevers allerm minst gebruikelijk. Dat het in de christelijke school gebeurt, heeft met de geschiedenis te maken. De ontwikkeling van het Europese onderwijs gaat terug tot de kloosterscholen, waar het gebruikelijk was dat de leerlingen meededen in het ritme van de getijden. Zo kreeg in het schoolleven de liturgie van de kerk een vaste plek. Maar de dagopening is niet slechts een traditie van eeuwen. Er is een inhoudelijke reden waar-

om deze nieuwe schooldag gewijd wordt, en dat is dat er in school geleerd wordt. Er gaat vandaag iets bijzonders gebeuren in de hoofden en harten van de leerlingen. Ook op deze dag worden ze hoofd voor hoofd gevormd in een levenshouding. Hier, met elkaar, met deze leerkracht, ontvangen ze de gave om nieuwe inzichten op te doen. Dat besef werd in het rooms-katholieke onderwijs tot uitdrukking gebracht in het gebed: 'De genade van de Heilige Geest verlichte onze zinnen en harten' (De Muynck, 2012). Als er gebeden wordt, vraag je dus niet om een zegen die komt ná de les, maar ín de les. In déze les ben je als leraar en als leerlingen afhankelijk van de genade van God. Feitelijk zou je met dit gebed kunnen volstaan.

ONDERDELEN

Gebed is dus het belangrijkste. Dat mag kort zijn en gericht op de taak van deze dag. Het gebed is ook een moment van gezamenlijke toewijding, waarin God de lof en de dank wordt gebracht. Bijzondere zorgen van de hele groep en van leerlingen worden aan God voorgelegd. Ook dit gebeurt kort, in het besef dat bij Hem alle dingen bekend zijn en dat onze woorden geen godsdienstig dwangmiddel zijn. Naast het gebed wordt er ook uit de Bijbel gelezen of uit de Bijbel

verteld. Aan het begin van de dag wordt dus ook inhoud meegegeven. Hiermee wordt uitgedrukt dat we ons in het christelijk onderwijs willen laten gezeggen door de woorden Gods. Hij heeft het eerste woord. Een kort, goed gekozen tekstgedeelte, zo duidelijk mogelijk, op heldere manier (zonder stembuigingen, enz.) voorgelezen heeft een kracht in zichzelf. Daar moet een sterk vertrouwen op zijn. Er hoeft feitelijk niets bij om de tekst betekenisvol te maken. Of het Woord kracht doet, hangt niet van onze toevoegingen of interpretaties af. Een leerling kan de rol van lezer te krijgen, maar dient dan ook als ‘voorlezer’ op te treden en staande voor te klas de tekst voor te dragen. Daarmee wordt uitgedrukt dat Schriftlezing iets anders is dan het lezen van een krantenartikel. In een christelijk klaslokaal hoeden we ons voor verplating.

BETEKENISVOL

Het Woord zelf heeft geen toevoeging nodig. Toch ben je ook op dit moment van de dag onderwijzer. Je bent een gids en ook bij de dagopening is het je taak om leerlingen de wereld te helpen begrijpen. Iedere leraar is op dat moment een godsdienstleraar. Godsdienst is niet abstract, maar gaat over het gewone leven. Daarom kun je met jouw uitleg en door eigen accenten te

**EEN KORT, GOED
GEKOZEN TEKST-
GEDEELTE, ZO DUIDELIJK
MOGELIJK,
OP HELDERE MA-
NIER VOORGELEZEN
HEEFT EEN KRACHT
IN ZICHZELF**

leggen een brug slaan vanuit het Woord naar de leefwereld van de leerlingen. Een leraar mag zich inspannen om de dagopening betekenisvol te maken, de deur van betekenis een stukje verder te openen. Betekenisvol wordt iets wanneer het aansluit bij de inzichten die leerlingen reeds hebben, wanneer de kennis in een bepaalde context staat en wanneer het nieuw perspectief biedt. Door dit alles heeft betekenisvol vooral te maken met betrokkenheid. Leerlingen moeten het gevoel hebben ‘part of the story’ te zijn en geen toeschouwers. Ik geef een korte toelichting op de drie kenmerken.

PRAKTISCHE RICHTLIJNEN

Om de uitleg betekenisvol te maken kun je het volgende doen:

- Ga goed na wat het Bijbelgedeelte betekent. Je wordt er altijd rijker van!
- Zoek in de tekst naar een beeld. Leg dat uit. Verbind het met de belevingswereld van de leerlingen.
- Zoek in de tekst naar een kernwoord dat je kort kunt uitleggen.
- Geef een voorbeeld/ervaring uit je eigen leven dat verbinding maakt met het Woord.
- Bereid zo nu en dan een vraag voor die je kunt stellen aan de leerlingen. Blijf zo dicht mogelijk bij het Woord. De vraag: 'Wat betekent deze tekst?' gaat altijd vooraf aan: 'Wat betekent deze tekst voor mij?'
- Wissel af door soms een woord toe te lichten en soms iets te doen met een afbeelding.

BETEKENISWERELD

Leerlingen die uit christelijke gezinnen komen, kennen Bijbelse geschiedenissen en begrippen. Daar sluit je bij aan. Je verdiept en verbreedt wat

leerlingen al weten. Betekenisverbreding kan soms door de betekenis van een woord uit te leggen. Als je uitlegt dat de mensen in Handelingen 5 'megabang' werden (een uitdrukking dicht bij het oorspronkelijke Grieks) na de vreselijke gebeurtenis van Ananias en Safira, kunnen leerlingen zich er iets bij voorstellen. Het helpt ook om aan te sluiten bij de gevoelswereld van jongeren. In Psalm 56 klaagt de dichter dat zijn woorden verdraaid worden en dat anderen hem verachten en op de hielen zitten. Jongeren kunnen zich hier iets bij voorstellen omdat voor hen positie in de groep zo belangrijk is. Hoe voelt zoiets? Wat is je reactie?

CONTEXT

Mensen gaan kennis als betekenisvol ervaren als er verbindingen zijn met een grotere context. Je moet er dus op uit zijn om de boodschap uit de tekst met een groter geheel te verbinden. Het grotere geheel is een verhaal, een beeld, een grote lijn van denken. Altijd zijn daarvoor een paar basiselementen beschikbaar. Voor alles zijn dat de grote lijnen van de Heilige Schrift, waarin het uiteindelijk gaat over wie God is. Een andere tekst uit Psalm 56 spreekt over tranen die bij God in een fles geteld zijn. Deze tekst krijgt betekenis bij het beeld van een fles uit de oudheid. Die

HET HART IS
NIET ALLEEN EEN
SPIER, MAAR STAAT
SYMBOOL VOOR
ONZE DIEPSTE
VERLANGENS

heeft zo'n dikke buik dat er ontelbaar veel tranen in kunnen. Dit duidt op Gods eigenschap van barmhartigheid zoals die in het Oude Testament naar voren komt. Denk aan de tekst uit Exodus 34:6 die je hierbij kunt noemen.

RICHTING GEVEN

De derde manier van betekenisgeving is de verbinding met de lessen van deze dag. In het basisonderwijs weet je wat er vandaag uit zal springen. In het voortgezet onderwijs kun je de dag voor de leerlingen niet overzien. Het krachtigst is dan om de verbinding met je eigen les te maken. Als vakdocent ben je bevoorrecht om het eerste uur les te geven. Hoe doe je dat? Christelijk leraarschap is oriënterend (Raes, 2015). Vanuit de Bijbel laat je een bepaald licht schijnen op de leerstof. Door het gehele spectrum van het leerstofaanbod zijn er voorbeelden. Wanneer bij geschiedenis de slavernij aan de orde is, ligt een verband met de geschiedenis van Jozef voor de hand. Wat was de oorzaak om als slaaf verkocht te worden? Wat betekent recht en onrecht in het licht van Gods geboden? Wanneer bij biologie 'het hart' aan de orde is, kun je niet om de diepere betekenislaag heen, zoals verwoord in Spreuken 4:24. Het hart is niet alleen een spier, maar staat symbool voor onze diepste verlangens. Zo laat je zien dat de

werkelijkheid verschillende lagen heeft. In alle zaakvakken, natuur- en scheikunde en wiskunde dient de verwondering over de schepping en haar orde een rol te spelen (Psalm 8, Psalm 147:4). Maar tegelijk waak je voor natuuraanbidding, waar het Oude Testament kritisch op is. Het gaat in het geloof niet om de natuur, maar om de God van hemel en aarde en diens heils handelen (zie Jona 4:6-11). In het (vreemde)talenonderwijs kan de uitleg van één Bijbelwoord of Bijbeltekst leiden tot een uiterst betekenisvolle dagopening (zie hierover de voorbeelden op de website <http://www.kuleuven.be/thomas/page/bijbels-gezegd/>). In de dagopeningen bij creatieve vakken en bij literatuur is verwondering over de schoonheid aan de orde. Bij alle vakken – ook de hier niet genoemde – kan de docent oriënterend zijn. De beelden die je op wilt roepen houden verband met jouw visie op het vak. Het is verstandig om van tijd tot tijd met je collega's over deze visie te spreken, zodat ook de betekenisgeving in de vakgroep verdiept wordt.

BIJBELSE BEELDVORMING

In een dagopening kan het christelijk leraarschap glanzen. Het is geen les, maar bevat desondanks een betekenisvolle boodschap. Bij betekenisvol moeten we niet zozeer denken aan een 'toepas-

sing' van wat we lezen, aan een waarschuwing of aan een morele boodschap. Jongeren horen vaak dezelfde type boodschappen. Dat stompt eerder af dan dat het hen Bijbels leert denken. In de drie gegeven kenmerken blijkt dat betekenisvolheid te maken heeft met beeldvorming (Shortt & Smith, 2002). In het begin van de dag bevorder je de Bijbelse beeldvorming. Daarom is het beste advies voor de voorbereiding om je vooraf een beeld voor de geest te halen dat een deel van de Bijbelse boodschap kernachtig weerspiegelt.

STELLINGEN

- De dagopening is niet alleen of in de eerste plaats een appel op bekering, maar een gebed om de leiding van de Heilige Geest.
- De dagopening kan ook samen met leerlingen worden voorbereid.
- Het gebed is een eerbetoon aan God én een afhankelijkheidsbetuiging.
- Het gebed is iets anders dan een wensenlijstje.
- De dagopening is er niet voor je eigen religieuze bevrediging.

REFLECTIE

- Welke reactie van leerlingen op een dagopening is je bijgebleven? Waarom was deze dagopening voor die betreffende leerling bijzonder?
- Welke dingen laat je in het gebed naar voren komen? Betrek je de leerlingen hierin? Hoe zorg je ervoor dat het gebed niet een wensenlijstje wordt?
- De theoloog Noordmans zegt ergens dat een toespraak vanuit de Bijbel (hoe klein ook) altijd een kerkelijke toespraak is. Wat vind je daarvan?

REFERENTIES

- Muynck, A. de (2012). *Wees een gids! Naar een nieuw elan van christelijk leraarschap*. Gouda: Driestar hogeschool.
- Raes, P. (2015). *Christelijk leraarschap. Lesgeven en leren christelijk oriënteren*. Kalmthout: Pelckmans.
- Shortt, J. & Smith, D. (2002). *The Bible and the task of teaching*. Nottingham: Stapleford center.